

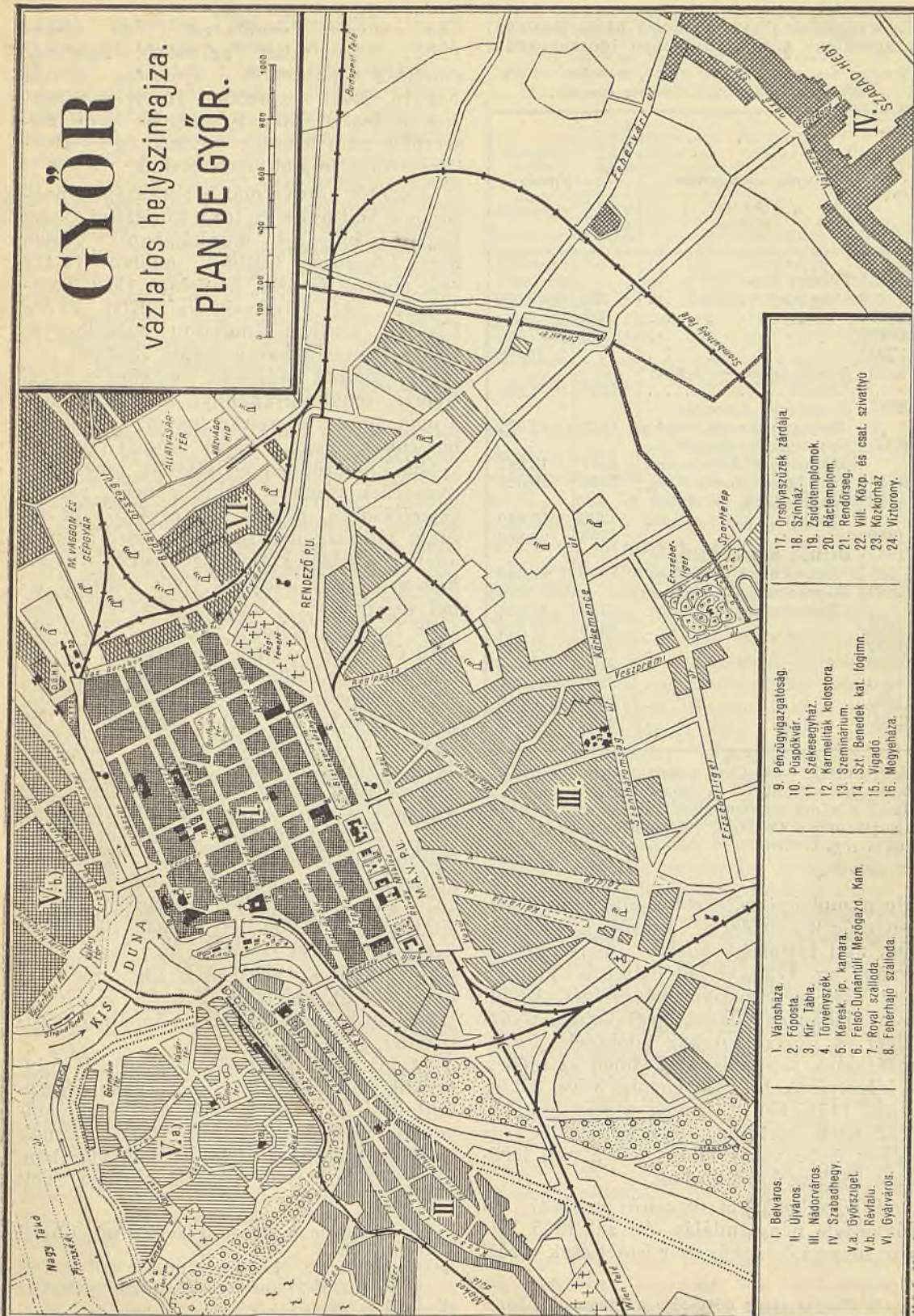
MEGYEI KÖNYVTÁR

CH 2472

GYÖR

vázlatos helyszínrajza.
PLAN DE GYÖR.

0 100 200 400 600 800 1000

17. Orsolyaszűz zárdaja
18. Színház.
19. Zsidótemplomok.
20. Ráctemplom.
21. Rendőrcsög.
22. VIII. Közp. és csat. szívaltó
23. Közkórház
24. Víztorony.

9. Pénzügyigazgatóság.
10. Püspökvár.
11. Székesegyház.
12. Karmeliták klostora
13. Szeminárium.
14. Szt. Benedek kal. fogimn.
15. Vigadó.
16. Megyeháza.

1. Városháza.
2. Főposta.
3. Kir. Tábla.
4. Törvényszék.
5. Keresk. ip. kamara.
6. Felső-Dunántúli Mezőgazd. Kam.
7. Royal szálloda.
8. Fehérnapó szálloda.

- I. Belváros.
- II. Újváros.
- III. Nádorváros.
- IV. Szabadhegy.
- V.a. Győrsziget.
- V.b. Rácpál.
- VI. Gyárváros.

6. A lakosság vallásfelekezeti megoszlása kerületek szerint 1920-ban és 1930-ban.

Répartition par cultes de la population, en 1920 et en 1930, suivant les quartiers.

Városrész Quartiers	Jelenlevő népesség Population présente		E b b ö l — D o n t										egyéb autres	
			róm. kat. cath. rom.		gör. kat. cath. grecs		református calvinistes		ág. hitv. ev. luthériens		izraelita israélites			
	1920	1930	1920	1930	1920	1930	1920	1930	1920	1930	1920	1930		
S z á m s z e r i n t — N o m b r e s														
I. Belváros	16.813	11.963	11.488	7.779	47	23	778	537	1.242	843	3.208	2.751	50	30
II. Újváros	9.284	8.808	6.514	6.331	16	13	492	434	1.621	1.459	635	568	6	3
III. Nádorváros	11.054	12.454	8.612	9.818	27	30	707	677	1.049	1.233	639	669	20	27
IV. Győrszabadhegy . .	3.096	3.215	2.210	2.363	12	1	465	422	385	416	20	7	4	6
Va. Győrsziget	5.819	5.424	3.990	3.849	6	4	174	168	293	293	1.346	1.106	10	4
Vb. Győrrévfü	3.970	3.883	3.473	3.246	3	4	121	154	311	367	56	107	6	5
VI. Gyárváros ¹⁾	—	4.139	—	3.442	—	23	—	216	—	280	—	168	—	10
Külterület ²⁾ — Banlieue	—	995	—	779	—	3	—	61	—	123	—	5	—	24
Összesen — Total	50.036	50.881	36.287	37.607	111	101	2.737	2.669	4.901	5.014	5.904	5.381	96	109
S z á z a l é k — %														
I. Belváros	100·0	100·0	68·3	65·0	0·3	0·2	4·6	4·5	7·4	7·1	19·1	23·0	0·3	0·2
II. Újváros	100·0	100·0	70·2	71·9	0·2	0·1	5·3	4·9	17·5	16·6	6·8	6·5	0·0	0·0
III. Nádorváros	100·0	100·0	77·9	78·9	0·2	0·2	6·4	5·4	9·5	9·9	5·8	5·4	0·2	0·2
IV. Győrszabadhegy . .	100·0	100·0	71·4	73·5	0·4	0·0	15·0	13·1	12·4	13·0	0·7	0·2	0·1	0·2
Va. Győrsziget	100·0	100·0	68·6	70·9	0·1	0·1	3·0	3·1	5·0	5·4	23·1	20·4	0·2	0·1
Vb. Győrrévfü	100·0	100·0	87·5	83·6	0·1	0·1	3·0	4·0	7·8	9·5	1·4	2·7	0·2	0·1
VI. Gyárváros	—	100·0	—	83·2	—	0·5	—	5·2	—	6·8	—	4·1	—	0·2
Külterület — Banlieue	—	100·0	—	78·3	—	0·3	—	6·1	—	12·4	—	0·5	—	2·4
Összesen — Total	100·0	100·0	72·5	73·9	0·2	0·2	5·5	5·2	9·8	9·9	11·8	10·6	0·2	0·2

¹⁾ „Gyárváros“, amely 1920-ban az I. kerülethez tartozott, 1930-ban VI. kerület elnevezést nyert.²⁾ Az egyes kerületek közötti lélekszám változást az idézte elő, hogy 1920-ban nem volt külterület, 1930-ban pedig az egyes kerületek külterületi részei foglaltattak össze „külterület“ elnevezés alatt.

nagyobb száma Győrszabadhegyen található, sőt itt valamivel több a református (13·1%), mint az ágostai hitv. evangélikus (13·0%). Az ágostai hitv. evangélikusoknak a főfészke ügylátszik az Újváros, ahol 16·6%-ot képviselnek; itt viszont csak 4·9% református található. A reformátusok legkevesebben vannak (3·1%) Győrszigeten s az evangélikusok legkisebb aránya is ide esik. Érdekes, hogy az egyes városrészek, illetőleg külvárosok a folytonos keveredés és ide-odaköltözés dacára évtizedeken keresztül mennyire meg tudták tartani ebben a tekintetben is jellegzetes helyzetüket. Már 100 évvel ezelőtt is Győrszigeten tömörült a zsidóság és ott volt a legkevesebb protestáns. Viszont Győrszabadhegy akkor is kitűnt a protestánsok legnagyobb arányával, akik abban az időben majdnem elérték a római katolikusok létszámát. Mikor Pataháza még külön község volt, ott is feltűnő volt a zsidóknak aránylag nagy száma. Így pl. 1825-ben Pataháza 181 lakosa közül 47 volt izraelita, 1840-ben Fényes szerint 258 lakosból 132, 1850-ben ugyancsak Fényes szerint 281 lakosból 138 volt izraelita, tehát fele a lakosságnak.

Ezek ügylátszik később jórészt átköltöztek Győr belvárosába.

Győr lakossága ma már úgyszólván teljesen magyar. Az első magyar népszámlálás, amely az anyanyelvet kérdezte, az 1880. évi, már 92·3% magyart talált Győrben és 6·2% németet (l. a 7. sz. tábla). A magyarság aránya fokozatos növekvéssel 1930-ig felment 97·9%-ra, a németeké pedig lecsökkent 1·6%-ra. Ezek is úgyszólván mind tudnak magyarul, úgyhogy ma már a lakosságnak 99·6%-a beszéli a magyar nyelvet. Ez azonban nem mindig volt így. Volt olyan idő, amikor a németek majdnem többségben voltak a városban. Villányi Szaniszló idézett munkájában több adatot találunk erre nézve. A mohácsi vész előtt a város lakossága még színmagyar, amint azt az egykori oklevelekben található nevek mutatják. A Habsburg-ház uralomra jutása és a törökök pusztítása változtatta meg azután a helyzetet. 1567-ben 812 házbirtokos közt már csak 375 a magyar nevű,¹⁾ tehát még a fele sem a házbirtokosoknak. Ez az arány ügylátszik később is megmaradt, mert Győr városának

műveltségi fokozatokban kedvezőbb, sőt folyton növekvő arányt mutatnak, úgy hogy a főiskolát végzettek között már 6·9%-ot képviselnek 5·2%-os városi aránnyal szemben. Egyébként ez a jelenség az ágostai hitv. evangélikusoknál is mutatkozik, de arányszámuk mindenütt elmarad a városi arányuk mögött, kivéve a főiskolát végzettet. Viszonylagosan legrosszabbul áll ebben a tekintetben a római katolikus törzslakosság, amely 9—13-mal kisebb arányszámokat mutat a magasabb műveltségi fokozatokban, mint ahogy képviselve van a város népességében.

Győr már a háború előtti Magyarországnak is úgyszólván legiparosabb városa volt és ezt a rangját megtartotta a mai megcsönkített területen is. A 16. sz. tábla szemlélteti, hogy az utolsó négy népszámlálás szerint hogyan alakult a város lakosságának foglalkozási megoszlása.

Látjuk, hogy az ipar mennyire dominál a város népességében. A lakosságnak nem kevesebb, mint 45·8%-a tartozik az iparhoz; ez az arány négyszeresen haladja meg az utána következő legnagyobb foglalkozási csoportokat. A kereskedelem és hitel 11·2, a közszolgálat és szabadfoglalkozások csoportja, az értelmiség 10·9%-ot foglal le a város lakosságából. Igen nagy csoport még az egyéb alatt összefoglalt foglalkozási csoport, amely 11·8%-ra rug; ebből a nyugdíjasokra, tőkepénzesekre 8·3% esik. Jelentékeny csoport még, — bár újabban sokat veszített jelentőségéből, — a közlekedés, amely a lakosság 6·5%-ának ad kenyeret. A többi foglalkozási csoport keresői és eltartottjai már az 5%-ot sem ütik meg. A máshol, még iparosvárosokban is elég jelentékenynek mutatkozó östermelő lakosság, amely régebben Győrött is jóval nagyobb arányban volt képviselve.

17. Foglalkozási főosztályok kerületek és területrészek szerint 1930-ban.

Principales catégories de professions par quartiers et parties de territoire, en 1930.

Kerület Quartiers	Összes népesség Population totale	Östermelés Production du sol	Bányászat és kohászat Mín. et hauts fourneaux	Ipar Industrie	Kereskedelem és hitel Commerce et crédit	Közlekedés Transports	Bányászat, ipar és forgalom együtt — Művészet, kereskedelem, hitel és transzports, an total	Közszolgálat és szabadfogl. — Services publ. et professions libérales	Védőerő Défense nationale	Napszámosok k. m. n. — Di. jénus journaliers	Nyugdíjasok, tőkepénzesek, stb. — Retraités, rentiers, etc.	Házi cselédek Domestiques	Egyéb és ismeretlen fogl. — Autres et professions inconn.
Belterület Territoire intérieur	Abszolút számban — En nombres absolus												
I. Belváros	11.963	129	4	4.120	2.116	378	6.618	1.865	302	83	1.100	1.252	614
II. Ujváros	8.808	320	—	4.856	876	404	6.136	593	45	582	443	195	494
III. Nádorváros	12.454	301	4	4.628	1.130	1.376	7.138	1.666	841	166	1.448	519	375
IV. Győrszabadhegy	3.215	576	—	1.373	93	333	1.799	182	333	80	201	31	13
V. a) Győrsziget	5.424	78	—	3.206	808	198	4.212	403	30	91	344	163	103
V. b) Győrrévfülu	3.883	151	—	2.208	308	147	2.663	403	76	79	330	100	81
VI. Gyárváros	4.139	48	—	2.477	278	337	3.092	377	72	101	314	55	80
Belterület együtt — Terri- toire intérieur	49.886	1.603	8	22.868	5.609	3.173	31.658	5.489	1.699	1.182	4.180	2.315	1.760
Külterület — Banlieue	995	203	—	441	71	146	658	35	4	29	38	10	18
Összesen — Total	50.881	1.806	8	23.309	5.680	3.319	32.316	5.524	1.703	1.211	4.218	2.325	1.778
Belterület Territoire intérieur	Százalekban — En %												
I. Belváros	100·0	1·1	0·0	34·4	17·7	3·2	55·3	15·6	2·5	0·7	9·2	10·5	5·1
II. Ujváros	100·0	3·6	—	55·1	9·9	4·6	69·6	6·8	0·5	6·6	5·1	2·2	5·6
III. Nádorváros	100·0	2·4	0·0	37·2	9·1	11·0	57·3	13·4	6·8	1·3	11·6	4·2	3·0
IV. Győrszabadhegy	100·0	17·9	—	42·7	2·9	10·4	56·0	5·6	10·4	2·5	6·2	1·0	0·4
V. a) Győrsziget	100·0	1·4	—	59·1	14·9	3·7	77·7	7·4	0·6	1·7	6·3	3·0	1·9
V. b) Győrrévfülu	100·0	3·9	—	56·9	7·9	3·8	68·6	10·4	2·0	2·0	8·5	2·5	2·1
VI. Gyárváros	100·0	1·2	—	59·8	6·7	8·2	74·7	9·1	1·8	2·4	7·6	1·3	1·9
Belterület együtt — Terri- toire intérieur	100·0	3·2	0·0	45·8	11·3	6·4	63·5	11·0	3·4	2·4	8·4	4·6	3·5
Külterület — Banlieue	100·0	20·4	—	44·3	7·1	14·7	66·1	3·6	0·4	2·9	3·8	1·0	1·8
Összesen — Total	100·0	3·5	0·0	45·8	11·2	6·5	63·5	10·9	3·3	2·4	8·3	4·6	3·5

valamelyik tagja iparos-e vagy kereskedő (mercator, illetve quaestor).¹⁾ A negyedik rovat a házakat írja össze az utána fizetett adó összegének a feltüntetésével. Ezután következik a belsőség, külsőség (szántó), rét, szőlő, gyümölcsös nagyságának, értékének, termékenységeének és az ezek jövedelmezőségének az összeírása; majd a háziállatok felsorolása után az erdők következnek és végül a bormérés után fizetett adó nagysága.²⁾ A legutolsó rovat az értékes adatokat tartalmazó jegyzet-rovat, amely pontosan megmondja az összeírt családfő foglalkozását, segédeinek számát s amennyiben valamelyik családtagnak önálló foglalkozása van, azt is. Ez a rovat mondja meg, ha a háztulajdonosnak olyan lakói vannak, akik az összeírás alól egyébként mentesek voltak, ha a lakó nemes, városi, vármegyei vagy egyházi alkalmazott, vagy ha 60 éven felüli személy. Megtudjuk ezekből a jegyzetekből, hogy mely házakban laktak a háztulajdonossal rokon családok s hogy a ház vagy a telek adómentes volt-e.

Mint már említettük, az összeírás a városrészekben belül, házról-házra haladva, először a háztulajdonos családfő nevét adja, azután az abban a házban lakó többi családfőket sorolja fel — értékes anyagot szolgáltatva az igen kis területen fekvő város sűrű lakottságához. S habár a nemeség adómentessége miatt nem is íratott

össze, mint háztulajdonosok, a város területén fekvő házaik után kötelesek voltak adót fizetni s így mindenesetre megállapítható a város nemes és rendi állapotára való tekintet nélkül minden nem a városban lakó (extraneus) háztulajdonosainak a száma, akiket névszerint is megismerhetünk. A házak után a tulajdonos kétféle adót fizetett; az összeírás külön feltünteti a bérbeadott házak, illetve házrészek tényleges bérösszege és a tulajdonos által lakott házak, illetve házrészek után fizetett adó nagyságát. Az előzőt abban az esetben is fizette a háztulajdonos, ha bérlője nemes ember volt s így ha a bérlőként a városban lakó nemeseket névszerint nem is ismerjük, nem lehet érdektelen annak a megállapítása, hogy ezeknek a nemes családoknak a száma hozzávetőleg mennyire tehető. Ezt a hozzávetőleges megállapítást meg lehet kísérelni annál is inkább, mert a legtöbb más házában lakó nemes egyes számban van összeírva.

1. A városban lakó nemes családok száma.

Nombre de familles nobles habitant la ville de Győr.

Városrész <i>Quartiers</i>	Háztulajdonos nemes családok száma <i>Nombre de familles nobles propriétaires de maison</i>	Más házában lakó nemes családok száma <i>Nombre de familles nobles logeant chez autrui</i>	Összesen <i>Total</i>
Belváros .	56	43	99
Újváros . .	86	26	112
Majorok . .	18	3	21
Szabadhegy	21	5	26
Összesen Total	181	77	258

¹⁾ Az összeírás különbséget tesz mercator és quaestor között. Ezt a megkülönböztetést a modern kategóriákkal egybevetve nagyjából az állatokkal és mezőgazdasági terményekkel, fával, vassal és az élelmzési cikkekkel kereskedőt tekinthetjük quaestornak, míg a többi kereskedő a mercator elnevezés alá esik. A mercator és quaestor megkülönböztetés mellett a kereskedőket lökéjük nagyságának megfelelően 8 osztályba sorozták (8000 frt.-tól 100 frt.-ig). Valami — eddig még ki nem derített — osztályozás a tőke nagyságának az arányában is különbséget tett mercator és quaestor között. Összeírásunk az 1—6. klasszisba tartozó fűszerkereskedőt mercatornak nevezi, míg a 7. klasszisba tartozó vászonkereskedőnek quaestor elnevezés jut. A mercator és quaestor megkülönböztetés pontos alapjait csak külön tanulmány állapíthatná meg; ennek hiányában helyesebb tehát, ha a mai kategóriáknak megfelelően csoportosítjuk a kereskedőket.

²⁾ Már itt megemlíthetjük, hogy az igen kis határral bíró Győrben csak nagyon kevés szántót és szőlőt; rétet, gyümölcsöst és erdőt pedig egyáltalában nem találunk. A bormérők aránylag nagy száma pedig arra mutat, hogy a lakosság nagy része a város határán kívül fekvő szőlőjének a borát mérte ki a városban.

Ennek a hozzávetőleges megállapításnak a lehetősége vonatkozik az olyan foglalkozású családfőkre is, akikre az összeírás nem terjedt ki; az egyházi, városi, vármegyei és állami szolgálatban álló vagy a katonaság sorába tartozó családfőket is nagyrészt csak mint háztulajdonosokat írták össze, vagy mint valamely háztulajdonos bérlői szerepelnek éppen úgy, mint a nemesek s a más házában lakó, tehát nem a leszármazottaik családjában élő 60 éven felüli személyeket is csak számszerint ismerjük meg.

Az összeírásból megállapítható, egyrészt névszerint is, másrészt csak számszerint ismert családfők számát a 2. sz. tábl.

2. Az össze nem írt családfők megoszlása (beleértve a 60 éven felülieket is).

Répartition des chefs de famille non recensés (y compris ceux de plus de 60 ans).

Városrész <i>Quartiers</i>	Nemes <i>Nobles</i>	Tisztviselő <i>Fonctionnaires</i>			Kato- na <i>Sol- dats</i>	60 éven felül- iek <i>Au- dessus de 60 ans</i>	Ösz- sze- sen <i>Total</i>
		egy- hazi <i>ecclé- sias- tiques</i>	városi <i>muni- ci- paux</i>	megyei és állami <i>départe- mentaux et de l'Etat</i>			
Belváros .	43	9	7	8	5	28	100
Újváros .	26	1	1	2	5	48	83
Majorok .	3	—	—	1	—	29	33
Szabadhegy	5	1	—	—	—	13	19
Összesen <i>Total</i> .	77	11	8	11	10	118	235

A népesség teljes lélekszámának a megállapítása ennek az összeírásnak az alapján is ugyanolyan leküzdhetetlen akadályokba ütközik, mint minden nem ténylegesen népszámlálási célból végrehajtott összeírás esetében. A már ismertetett körülmények miatt kevés kivétellel megállapítható volt ugyan a városban lakó családfők száma (3. táblázat) s ezeknek az alapján különböző kulcsok segítségével megállapítható lenne a lélekszám is. Ilyen kulcsot azonban, amellyel a családfők számát megszorozhatnók, csak a modern népszámlálások tanulságaiból ismerünk, de nem ismerjük még pontosan azoknak a koroknak a népesedési viszonyait, amely korokban ezt a szorzószámot esetleg alkalmazni akarnók. Igen fontos lenne a multa vonatkozólag megállapítani, hogy melyik az a szorzószám, amely az illető kor népességi viszonyainak megfelel. Ennek — a csak az adózó népességre szorítkozó — összeírás-

nak az alapján a megfelelő szorzószámot teljes bizonyossággal megállapítani nem lehet, hiszen még az összeírt családfők családtagjainak a számát sem ismerjük pontosan, pl. a 18 évnél fiatalabb gyermekek már nem irattak össze. Ha a sematizmusból ismert lélekszámot (15.689) osztjuk az összeírásból megállapítható családfők számával (2527), 6.2-es szorzószámot kapunk, amely esetleg megfelelhet ugyan annak a nagyobb szaporodásnak, amely a múlt század elején feltételezhető, de mindaddig, amíg részletes és több adata támaszkodó kutatás valamely szorzószám jogosultságát nem igazolja, helyesebb, ha a továbbiakban mi sem vonunk le semmi következtetést a teljes lakosság viszonyaira vonatkozóan, hanem csak a ténylegesen összeírt népességgel foglalkozunk.

Az összeírt adózó lakosság száma mindössze 5443. A sematizmusból ismert 15.689 lélekszámmal összehasonlítva az összeírtaknak ezt az aránylag kis számát, szomorúan láthatjuk, hogy a lakosság harmadrésznél alig valamivel nagyobb részével foglalkozhatunk csak az összeírás adatai alapján. De az a különben igen részletes felvétel, amellyel az összeírást kísérték — különösen Győrben, ahol a rectificatiót is végrehajtották és az adatok helyesbítését keresztül is vezették —, bőven kárpótolhat azért, hogy a teljes népesség kör- és nemszerinti, valamint a vallási megoszlás adatairól nem is kapunk felvilágosítást. Az összeírás a vallási megoszlásra egyáltalán nem terjed ki, de a zsidókat országsszerte feltünteti. Győrben az összeírás egy zsidót sem talál és a sematizmusok is igazolják, hogy a XIX. század első negyedében a zsidók még nem telepedhettek le Győr városában.

Az összeírás Győr sz. kir. várost négy városrészre osztja: a Belvárosra (Civitas Interior), az Újvárosra (Civ. Exterior), a Majorok (Allodia) és Szabadhegy külvárosokra. Ezek közül természetesen a Belváros a legsűrűbben beépített városrész, míg Szabadhegy külvárosban a legkevesebb a házak száma. Ennek megfelelően a házhe-lyek is a Belvárosban a legkisebbek, ahol az egykorú leírások szerint igen gyakori az emeletes, még a kétemeletes ház is. Ez a tény a városok belterületének fokozottabb kihasználása miatt magától is értetődik s azon sem csodálkozhatunk, hogy a Belvárosban az egy házra eső adó összege is jóval nagyobb, mint a többi városrészben.

3. A családfők száma.

Nombre des chefs de famille.

Városrész <i>Quartiers</i>	Az összeírt családfők száma <i>Nombre des chefs de famille recensés</i>	Az össze nem írt családfők száma <i>Nombre des chefs de famille non recensés</i>	Összesen <i>Total</i>
Belváros	754	100	854
Újváros	864	83	947
Majorok	455	33	488
Szabadhegy	219	19	238
Összesen – Total	2.292	235	2.527

4. A házak és a belsőség megoszlása városrészenként.

Répartition, par quartiers, des maisons et des biens-fonds.

V á r o s r é s z Q u a r t i e r s	Az egész belsőség nagysága □ ö1 Contenance totale des biens-fonds dans la ville, en toises carrées	Házak száma Nombre des maisons	Egy házra esik belsőség □ ö1 Biens-fonds pour 1 maison, en toises carrées	A házak után fizetett adó összege Impôt payé pour les maisons		Egy házra esik adó Impôt pour 1 maison	
				forint florins	kr.	forint florins	kr. ¹⁾
Belváros	75.850 ² / ₆	579	131.00	7.303	23	12	61
Újváros	145.447	571	254.72	2.410	13	4	22
Majorok	179.419	227	790.39	1.230	34	5	41
Szabadhegy	117.268 ¹ / ₆	163	719.43	220	38	1	34
Összesen — Total . . .	517.984 ² / ₆	1.540	336.35	11.164	48	7	24

¹⁾ 1 forint = 60 kr.

A lakottság sűrűségében is a Belváros viszi el a pálmát, ahol igen kis területen alig száz családdal lakik kevesebb, mint az Újváros majdnem kétakkora belsőségein. De ez a sűrű lakottság csak azt jelenti, hogy ez a városrész van a legsűrűb-

ben beépítve, mert az egy-egy házra eső családok száma között számszerű eltérést alig találunk. A különbség csak az, hogy a Belváros igen kis belsőségen álló házaira esik körülbelül annyi család, mint pl. Szabadhegy több, mint ötször akkora belsőségen álló házaira.

5. A házak megoszlása a lakosság sűrűsége szerint, az adó részletezésével.

Répartition des maisons suivant leur peuplement, avec spécification des impôts.

Városrész Quartiers	Házak száma Nombre de maisons	A csak a tulajdonos által lakott házak száma — Nombre de maisons habitées seulement par leurs propriétaires		E házak után fizetett adó		A csak bérlők által lakott házak száma Nombre de maisons occupées seule- ment par de locataires		E házak után fizetett adó		A tulajdonosok és bérlők által lakott házak száma — Nombre de maisons occu- pées par les propriétaires et par de locataires		E házak után fizetett adó		Nombre de maisons occupées par						Családok száma összesen Nombre total de familles	Egy házra eső családok száma Proportion de familles par maison
				frt. florins	kr.			frt. florins	kr.			frt. florins	kr.	1	2	3	4	5	Több plus de 5		
család által lakott házak száma familles																					
Belváros . .	579	245	1.587	40	126	1.721	26	208	3.994	17	335	177	45	11	9	2 ¹⁾	926	1.60			
Újváros . .	571	236	944	36	86	500	43	249	964	54	251	237	47	22	11	3 ²⁾	1.029	1.80			
Majorok . .	227	79	307	33	24	237	07	124	685	54	87	79	32	17	7	5 ³⁾	477	2.10			
Szabadhegy	163	73	68	36	8	12	42	82	139	20	72	78	10	2	1	—	271	1.66			
Összesen Total . .	1.540	633	2.908	25	244	2.471	58	663	5.784	25	745	571	134	52	28	10 ⁴⁾	2.703	1.75			

¹⁾ Dans { 1 házbán — maison 6
²⁾ 2 „ — maisons 6
³⁾ 3 „ — „ 6
⁴⁾ 6 „ — „ 6

Dans { 1 házbán — maison 7
 1 „ — „ 8
 1 „ — „ 7
 2 „ — maisons 7

Dans { 1 házbán — maison 8
 2 „ — maisons 8

A Belvárosban tömörül az iparosok és kereskedők nagy része; itt találjuk a legtöbb szabadfoglalkozású családfőt és a részben összeírt, de többségében összeírás alá nem eső közszolgálatban álló tisztviselő, katona és egyéb foglalkozású családfőt is, valamint aránylag a legtöbb nemes, akár, mint háztulajdonost, akár, mint bérlőt. (Lásd az 1.) és 2.) táblázatot is.)

Sajnos mindarra, amit a modern statisztika épületviszonyok alatt ki tud

adni, az összeírásban nem találunk adatot. Nem ismerjük a házak nagyságát, nem tudjuk miből épültek ezek. Következtetni csak abból lehet arra, hogy kőház lehetett a házak többsége, mégpedig cseréppel fedve, hogy aránylag sok építőmestert, kőművest és tetőcserepezőt találunk az iparosok között.

Az adózók rendi állapotát, ezen belül a családi és nemzetiségi állapot megoszlását a grófi nagypari könyvtár digitalizált dokumentuma

6. A házak megoszlása a tulajdonos rendi állapota és foglalkozása szerint.

Répartition des maisons suivant l'ordre et la profession de leurs propriétaires.

Városrész <i>Quartiers</i>	Házak száma <i>Nombre de maisons</i>	A tulajdonos rendi állapota — <i>Propriétaires suivant les ordres</i>								A tulajdonos foglalkozása <i>Profession du propriétaire</i>				
		Nemes <i>Nobles</i>	Nem nemes — <i>Roturiers</i>						Ezek közül <i>Dont</i>		Iparos <i>Artisans et industriels</i>	Kereskedő <i>Commerçants</i>	Közszolgálat és szabad foglalkozás <i>Services et professions libérales</i>	Ismeretlen <i>Prof. inconnue</i>
			Honoratior <i>Honoratior</i>	Polgár <i>Bourgeois</i>	Zsellér <i>Zsellér</i>	Háznelküli zsellér <i>Háznelküli zsellér sans maison</i>	Extraaneus	Bizonytalan <i>Incertain</i>	Nő <i>Femmes</i>	Testület <i>Corporations</i>				
Belváros . . .	579	56	24	352	59	—	16	70	87	2	211	38	37	293
Újváros . . .	571	86	7	180	253	—	12	32	93	1	70	45	9	447
Majorok . . .	227	18	3	87	85	—	10	22	26	2	22	21	8	176
Szabadhegy . .	163	21	—	4	125	2	5	6	26	—	—	—	—	163
Összesen <i>Total . . .</i>	1.540	181	34	623	522	2	43	130	232	5	303	104	54	1.079

(7. táblázat.) A nemesi rend, — mint már ismételten említettük — nem iratott össze s így tulajdonképpen csak egy rend, a nem nemesek rendje szerepel az összeírásban. Ezen belül azonban megismerjük a nem nemesek különböző kategóriáit, amely — modern terminológiával élve — világot vet a társadalmi megoszlásukra, megkülönböztetve a honoratiorok, polgárok, zsellérek és háznélküli zsellérek csoportjait. A családi állapot feltüntetésénél csak a nős családfőket lehet kétségtelen határozottsággal megállapítani. A többi férfi aszerint tartozik az özvegyek közé, amennyiben az adózók számából kitűnik, hogy felesége nincs, de fia vagy leánya szerepel az összeírtak között. Azokat pedig, akiknél feleséget az adózók számából megállapítani nem lehet és 18 évesnél idősebb gyermek sem szerepel a családtagjaik között, nőtlenségnek kellett elkönyvelnünk, bár igen könnyen lehet, hogy ezek között is akad még jócskán özvegy. A 18 éves fiú a múlt század elején már igen gyakran önálló családot alapított, amit az összeírásba felvett fiúk kis száma is alátámaszt¹⁾ s a leányok sem igen maradtak pártában 18 éves korukon túl.

A nő családfők családi állapotának a megállapításánál semmi kétség nem merül fel. Mindenütt ki van téve, hogy az illető özvegy-e vagy elvált, s amennyiben leánynevén iratott össze — hajadon. Érdekes mindenesetre az a tény, hogy a 215 nő családfő között 7 elvált található.

¹⁾ A 18 évnél idősebb fiúk kis számának másik magyarázata az lehet, hogy az erősen kereskedő és iparos lakosság fiai, mint segédek más mesternél, esetleg más városban is tanulták mesterségüket.

Az egyes társadalmi csoportok megoszlását a következő (7.) táblázat adatai alapján nem is kell bővebben magyarázni. Világosan látható, hogy a Belváros lakosságában igen erősen dominál a polgári elem s mellette a honoratiorok szerepelnek még nagyobb számmal. Az Újvárosban és a Majorokban a polgárok mellett már a zsellérek és háznélküli zsellérek lépnek előtérbe, míg Szabadhegy lakosságában a polgárok száma már alig játszik szerepet.

A nemzetiségi megoszlást tekintve a Belvárosban és a Majorokban erősebb a német lakosság aránya, míg az Újvárosban és Szabadhegyen a magyarság dominál. A magyar és német nemzetiség mellett mind a négy városrészben egyforma a szlávság s nem tekinthető jelentősnek a bizonytalan nemzetiség aránya sem. Az egyes társadalmi csoportokon belül — amint ez természetesnek is tekinthető — a polgárok között találunk legnagyobb számmal németeket, míg a német nemzetiségű háznélküli zsellérek számát a Majorok erősen német jellege javítja fel.

Az egész lakosságra vonatkozóan vizsgálva most már a nemzetiségi megoszlást egyáltalában nem találunk érdemleges eltérést a magyar és német adózók számarányában (1007 magyarral szemben mindössze 1034 német). S ha ehhez hozzávesszük még azt a tényt, hogy a lakosságnak egy — az adómérséklésére irányuló 1828-ban kelt kérvénye, valamint az összeírással egyidőben a város határának minőségéről tett bevallások magyar nyelven irattak, ami a magyar nyelvnek a városi életben való állandó használatát bizonyítja, a német nevű lakosság erős számarányának dacára is magyarjellegű városnak tekinthetjük Győrt a XIX. század elején.

7. Az összeírt családfők megoszlása városrészenként a rendi

Répartition, par quartiers, des chefs de famille recensés, suivant

S o r s z á m	Városrész	A családfők száma Nombre de chefs de famille	Rendi állapot — N e m n e m e s e k —																										
			Honoratior — Intellectuals													Polgár — Bourgeois						Zsellér — Zsellérs							
			Családi állapot Etat civil			Nemzetiség Nationalité			Családi állapot Etat civil			Nemzetiség Nationalité			Családi állapot Etat civil			Nemzetiség Nationalité											
			Honoratior — Intellectuals			Nemzetiség Nationalité			Polgár — Bourgeois			Nemzetiség Nationalité			Zsellér — Zsellérs			Nemzetiség Nationalité											
			Honoratior össz. — Intellectuals au total	Övegy — Veu/s	Nőtlen, hajadon Célibataires	Nős férfi — Mariés Elvált nő — Divorcés	Magyar — Hongrois	Német — Allemands	Szláv — Slaves	Bizonytalan — incertaine	Polgár összesen Bourgeois au total	Övegy — Veu/s	Nőtlen, hajadon Célibataires	Nős férfi — Mariés Elvált nő — Divorcés	Magyar — Hongrois	Német — Allemands	Szláv — Slaves	Bizonytalan — incertaine	Zsellér összesen — Zsellérs au total	Övegy — Veu/s	Nőtlen, hajadon Célibataires	Nős férfi — Mariés Elvált nő — Divorcés	Magyar — Hongrois	Német — Allemands	Szláv — Slaves	Bizonytalan — incertaine			
1	Belváros . .	667	— 35	2	17	16	11	17	5	2	437	22	76	339	118	275	38	6	29	1	10	18	8	19	2	—			
2	Újváros . . .	795	— 9	2	2	5	6	3	—	—	234	4	34	196	112	100	21	1	201	7	27	167	138	47	12	4			
3	Majorok . .	417	— 5	—	4	1	2	1	1	1	109	2	17	90	13	81	14	1	79	3	12	64	15	57	7	—			
4	Szabadhegy	198	— 1	—	—	1	—	1	—	—	4	—	—	2	2	2	1	1	—	—	14	98	79	25	8	—			
	Összesen	2.077	— 50	4	23	23	19	22	6	3	784	28	129	627	245	457	74	8	421	11	63	347	240	148	29	4			
A férfi családfők																													
1	Belváros . .	87	— 7	6	—	1	4	3	—	—	17	17	—	—	5	11	1	—	24	23	1	—	6	15	2	1			
2	Újváros . . .	69	— 1	1	—	—	—	1	—	—	2	2	—	—	—	1	1	—	51	51	—	—	35	11	3	2			
3	Majorok . .	38	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	1	2	—	—	28	28	—	—	9	17	2	—			
4	Szabadhegy	21	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	19	19	—	—	16	3	—	—			
	Összesen	215	— 8	7	—	1	4	4	—	—	23	23	—	—	6	15	2	—	122	121	1	—	66	46	7	3			
	Családfők száma összesen	2.292	— 58	11	23	24	23	26	6	3	807	51	129	627	251	472	76	8	543	132	64	347	306	194	36	7			

8. Az összeírt családfőkhöz tartozó adózó népesség megoszlása a családfőhöz való viszonya szerint.

Répartition des habitants imposables appartenant aux chefs de famille recensés, suivant leurs rapports avec ceux-ci.

Városrész Quartiers	Az összeírt családfők száma — Nombre des chefs de famille recensés	Felesség — Eponces	Festvér — Frères et soeurs	Fü — Garçons	Leány — Filles	Szolgá — Domestiques de sexe masc.	Szolgá — Servantes	Segéd és alkalmazott — Aides et employés	Bizonytalan — Données incertaines	Összesen — Total
Belváros	754	508	2	28	85	44	309	346	28	2.104
Újváros	864	673	1	54	40	66	114	47	5	1.864
Majorok	455	356	—	40	43	66	57	—	—	1.017
Szabadhegy	219	175	1	32	16	8	7	—	—	458
Összesen Total	2.292	1.712	4	154	184	184	487	393	33	5.443

¹⁾ Az itt szereplő segédek száma csak az állandóan foglalkoztatottakra vonatkozik. — *Seulement les aides permanents.*

Az adózó népességnek az összeírt családfőkhöz való viszonyában a fiúk és leányok aránylag kis száma nem szorul magyarázatra. A 18 évnél fiatalabb gyermekeket, mint már említettük, nem írták

9. Az összeírt lakosság megoszlása foglalkozás szerint.

Répartition par profession de la population recensée.

Városrész Quartiers	Ipar Industrie	Kereskedelem Commerce	Közszolgálat és szabad foglalkozás Services publics et professions libérales	A foglalkozás ismeretlen Profession inconnue	Összesen Total
Belváros .	406	81	59	208	754
Újváros . .	148	57	12	647	864
Majorok . .	57	27	9	362	455
Szabadhegy	—	—	3	216	219
Összesen Total . .	611	165	83	1.433	2.292

állapot szerint a családi és nemzetiségi viszonyok feltüntetésével.

l'ordre et avec indication des conditions matrimoniales et de la nationalité.

O r d r e s

R o t u r i e r s

Háznelék, zsellér - Zsellérs sans maison										Bizonytalan - Données incertaines										Összesen — Total										Quartiers	Numéro d'ordre
Házneléki zsellér összesen Zsellérs sans maison au total		Családi állapot Etat civil		Nemzetiség Nationalité		Bizonytalan összesen Données incertaines au total		Családi állapot Etat civil		Nemzetiség Nationalité		Bizonytalan összesen Données incertaines au total		Családi állapot Etat civil		Nemzetiség Nationalité															
		Övegy — Veufs	Nőtlen, hajadon Célibataires	Nős férfi — Mariés Elvált nő — Divorcées	Magyar — Hongrois			Német — Allemands	Szlovák — Slaves	Övegy — Veufs	Nőtlen, hajadon Célibataires			Nős férfi — Mariés Elvált nő — Divorcées	Magyar — Hongrois	Német — Allemands	Szlovák — Slaves	Övegy — Veufs	Nőtlen, hajadon Célibataires	Nős férfi — Mariés Elvált nő — Divorcées	Magyar — Hongrois	Német — Allemands	Szlovák — Slaves								
																								Bizonytalan incertaine		Bizonytalan incertaine		Bizonytalan incertaine			
A családfők száma Nombre de chefs de famille										A családfők száma Nombre de chefs de famille										A családfők száma Nombre de chefs de famille											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											
Összesen — Total										Összesen — Total										Összesen — Total											

13. Polgári és egyházi közszolgálatba tartozók megoszlása városrészenként a rendi, nemzeti-ségi és vagyoni állapot feltüntetésével.

Répartition, par quartiers, de la population appartenant aux services publics civils et ecclésiastiques, avec indication de l' "ordre", la nationalité et la situation matérielle.

Város- rész Quar- tiers	Rendi állapot Ordres							Nemzetiség Nationa- lité			Vagyoni álla- pot — Situation matérielle				
	nem nemes roturiers														
	Összesen — Total	nemes — nobles	honoratior — intellectuels	polgár — bourgeois	zsellér — zsellérs	háználküli zsellér — zsellérs sans maison	bizonytalan — incertain	magyar — Hongrois	német — Allemands	szláv — Slaves	bizonytalan — incertain	háztulajdonos — propriétaires de maison	cselédet tart — ayant 1 ou plusieurs domestiques	házállatja van — possédant des animaux domestiques	szántója van — possédant des terres arables
Belváros	59	12	29	6	—	12	25	25	7	2	37	31	2	25	1
Ujváros	12	1	5	3	2	—	1	8	4	—	9	9	2	8	—
Majorok	9	—	—	1	2	—	6	2	5	2	—	8	2	4	1
Szabad- hegy	3	—	1	—	—	—	2	2	1	—	—	1	—	—	—
Összesen Total .	83	13	35	10	4	—	21	37	35	9	2	54	43	8	34

nek; a szerkovácsnak és a ráspolykészítőnek, hogy csak egy párat soroljunk fel. (11. táblázat.)

Az iparosok összeállítását tekintve láthatjuk azt a nagy változatosságot, amely egyes mesterségek egyébként általános differenciáltsága mellett Győr város ipari életének sokoldalúságát jellemzi s amelynek alapján igen fejlett iparüzést kell a város javára írunk.

Hasonló a helyzet a kereskedelmet illetőleg is. Ha nem is találunk itt olyan sokféle kereskedelmi ágat, mint az iparosoknál, erős kereskedő réteg kialakultságára mutat a kereskedőknek tőkájük

nagyságának az arányában való osztályozása, amelyből a kereskedőknek aránylag vagyonos voltát láthatjuk.

Az a körülmény, hogy Győr város a megyei élet székhelye, valamint a győri püspök rezidenciája is, feleslegessé teszi a különböző közszolgálatba tartozók aránylag nagy számának a bővebb magyarázatát. Ezek közül azonban a 13. táblázat csak azokat részletezi, akik az összeírásban szerepelnek.

Már a feldozott összeírás ismertetésénél hangsúlyoztuk azokat a hiányokat, amelyek lehetetlenné teszik, hogy a városról részletesebb képet lehessen adni, s még így is ime előttünk áll a XIX. század eleji Győrnek erősen iparos és kereskedő jellege. Igen érdekes adatok sorakoznak fel a város magas műveltségének a bizonyítására is. Kereskedői között könyvkereskedőt is találunk s iparosai közül ketten is foglalkoznak zongora- egy pedig orgonakészítéssel. Találkozunk olyan tanárokkal, akik zene, nyelvek, vagy rajz tanításával foglalkoznak.

A művelődés állandó növekedésére mutatnak azok az esetek is, amikor alacsonyabb társadalmi réteg (pl. zsellérek) gyermekei már mint honoratiorok szerepelnek az összeírásban, miután a városi, megyei vagy állami tisztviselők közé emelkedtek.

A társadalmi élet élénkségére vall a város 11 kávéháza és fogadója, amely kávéházakban több billiárdasztal a játék erős elterjedtségére mutat. Van olyan kávéház is Győrben, amely mellett nyilvános tánc rendezésére alkalmas helyiség is található. Az a tény pedig, hogy 2 bábát, 4 gyógyszerészt, 5 orvost, 1 szemorvost és 7 felcsert (chirurgus) találunk az összeírás alapján Győrben, egészségügy tekintetében is olyan magas színvonalon mutatja a várost, mint amelyet minden vonatkozásban igazol az 1828-ban készült összeírás alapján Győr városáról adott vázlatos képünk.

H. Pálffy Ilona dr.